



7 · Llibres INFANTILS

EDITATS · PEL
COMISSARIAT
DE · PROPAGANDA
D E · L A
Generalitat · de
Catalunya { 1937-1938



Generalitat
de Catalunya

Biblioteca Catalunya: dades CIP

7 llibres infantils editats pel Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya

Conté:

26 proverbios castellanos en acción – Ales humanes / Salvador Perarnau

Auca del noi català, antifeixista i humà – De quan escrivien les bèsties / Manuel Amat

El més petit de tots / Lola Anglada i Sarriera – *El senyor pèsol i altres plantes* / Salvador Perarnau

Les pedres parlen / Rafael Tasis i Marca – *L'herència fecunda*: llibret introductori

Textos en català i castellà. Facsím., Barcelona: Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, 1937-1938. En contenidor.

ISBN 84-393-7275-2

I. Catalunya. Departament de la Presidència II. Títol: Set llibres infantils editats pel Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya

1. Catalunya. Comissariat de Propaganda 2. Literatura infantil catalana

087.5(467.1)

Primera edició: desembre 2006

© Generalitat de Catalunya

Departament de la Presidència

Producció

L'Avenç, S.L.

Disseny

Canseixanta

Impressió

Grup 3

ISBN: 84-393-7275-2

Dipòsit legal: 53.563-06

Agraïments:

Biblioteca de Catalunya

Biblioteca Pública Arús

Biblioteca Xavier Benguerel

Servei de Documentació de Literatura Infantil i Juvenil

L'herència fecunda

LLIBRET·INTRODUCTORI

COMISSARIAT

DE·PROPAGANDA

D · E · L · A

Generalitat·de

Catalunya { 1937-1938

El Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, creat el 5 d'octubre de 1936, era un organisme adscrit a Presidència que neixia de la fornal de les noves circumstàncies, en una actuació sense precedents en la història catalana contemporània. Amb atribucions que abraçaven el front i la rereguarda, el Comissariat de Propaganda es proposava de treballar per l'elevació cultural i la difusió, arreu del món, del coneixement del poble català, i aspirava a promoure activitats de propaganda en l'àmbit de l'expressió escrita (periòdics, llibres, opuscles, cartells), parlada (mítings, conferències, ràdio, discografia, cançons, espectacles, festivals), gràfica (fotografia, cinema, televisió), artística (exposicions, fires, concursos) i esportiva. Per aconseguir el màxim ressò internacional, el Comissariat de Propaganda organitzà una activa xarxa de delegacions a l'estranger que servien de punts d'irradiació de la defensa de la legitimitat republicana, agredida pel feixisme espanyol.

L'extraordinària activitat del Comissariat de Propaganda fou deutora en gran part del vitalisme, l'audàcia i la tenacitat de Jaume Miravittles i Navarra, flamant comissari de Propaganda. Poc després de l'esclat bel·licorevolucionari del 19 de juliol, aquest jove dirigent d'ERC va ser membre i secretari general del Comitè Central de Milícies Antifeixistes i, tot

seguit, director general de Serveis Públics de la Generalitat de Catalunya. L'1 d'octubre de 1936, Miravittles aconseguí una excedència com a professor de Classes Orals de la Secció de preaprenentatge de l'Escola del Treball de Barcelona per dedicar-se, en cos i ànima, a 30 anys, a la seva nova responsabilitat oficial, en un temps en què la «propaganda» començava a considerar-se com un element crucial per a guanyar la guerra ideològica. L'actuació que Miravittles va imprimir al Comissariat de Propaganda fou ambiciosa, extensa i variada, tant en el front i la rereguarda com a l'estranger; més intensa durant el 1936-1937 i més atenuada, a causa de les dificultats econòmiques, el 1938-1939 (Pons, 1991: 55-69; Campillo, 1994: 40-44 i 142-153; Solé i Villarroya, 2006: 19-43).

«El Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya –escrivia coetàniament C. Mas de la Riba a la revista ugetista *Moments*– és una de les institucions oficials on es desplega un dinamisme en consonància amb els moments tràgics que viu el nostre poble i d'acord amb el que deu ésser un departament de propaganda al servei d'un govern, més encara quan aquest govern viu els moments difícils del de Catalunya. El Comissariat de Propaganda, regit per Jaume Miravittles, va copsar tot seguit la seva responsabilitat i amb una celeritat i encert admirables ha fet comprendre arreu del món la raó de la nostra causa i ha posat de relleu en forma irrefutable la barbàrie dels feixistes i la concomitància dels insurrectes espanyols amb la reacció internacional. Fruit d'aquesta actuació ha estat el prestigi internacional que gaudeix avui el Comissariat de Propaganda de Catalunya» (*Moments*, núm. 4, maig de 1937, pàg. 39). L'amplitud de l'organigrama de l'entitat oficial il·lustra molt bé la intenció d'irradiar, a Catalunya i arreu, en tots els àmbits i per tots els mitjans a l'abast, la propaganda a favor de la causa republicana (Solé i Villarroya, 2006: 52).

Fet i fet, l'acció del Comissariat de Propaganda no pot deseixir-se de l'ambiciosa obra cultural –n'és una expressió més– empresa per la Generalitat republicana durant la guerra i de la voluntat de comunicar-la a l'exterior. L'esperit de renovació fou present en tots els àmbits culturals, però sobretot en els socialment més sensibles com poden ser els que afecten els infants i adolescents. Una bona mostra, entre tantes d'altres de signe educatiu i cultural, l'ofereix l'opuscle *L'ensenyament popular a Catalunya. De l'adveniment de la República al juliol del 1937*, editat pel Departament de Cultura, en català, castellà i francès, ex professo per al Congrés Internacional de l'Enseignement primaire et de l'Éducation populaire, celebrat





Jaume Miravittles, "Met" (Figueres, 1906 - Barcelona, 1988), cap del
Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya (1936-1939).
© ANC / Generalitat de Catalunya (Segona República).

i plects de poemes il·lustrats d'Apel·les Mestres, Joan Maragall, Ignasi Iglésias o Pere Quart, reculls poètics, cançoners revolucionaris i populars, auques o premsa periòdica; emissions radiofòniques de temàtica molt diversa; exhibicions de pel·lícules soviètiques com ara la cèlebre *Els mariners de Kronstadt* (1936) de Dzigan...

Com a resposta a «les necessitats del temps» (Miravittles, 1980: 103), el Comissariat anà ampliant de pressa les seves funcions i multiplicà la col·laboració amb entitats afins com ara els Serveis de Cultura al Front, l'Agrupació d'Escriptors Catalans, el Casal de la Cultura, l'Associació d'Intel·lectuals per a la Defensa de la Cultura, el Servei de Biblioteques al Front, la Institució de les Lletres Catalanes, l'Institut d'Estudis Catalans, l'Ajut Infantil de Rereguarda, el Comitè d'Ajut als Refugiats, la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur, per citar-ne només unes quantes. D'aquesta manera, reeixí ben aviat a encapçalar l'avantguarda de la lluita ideològica en el front de la propaganda, tal com reconeixia el periodista Juan María Soler del magazín cenetista *Mi Revista*:

«Esta propaganda, además de contribuir a elevar y mantener la moral de nuestros milicianos primero, soldados después, y de la retaguardia, ha tenido como principal objetivo el difundir por todo el mundo la razón de nuestra causa –legítima defensa– y la obra constructiva que se ha venido realizando en el territorio español no invadido por las mesnadas de Hitler y de Mussolini.

La indiferencia de Europa y de algunos países americanos que se constataba, con justificado dolor por nuestra parte, en las primeras semanas de lucha, poco a poco ha ido convirtiéndose en una simpatía hacia nosotros que ha cristalizado de manera maravillosa en plausibles aportaciones, no oficiales, para nuestros combatientes y para la retaguardia que con su abnegado espíritu de sacrificio contribuye a la defensa de la independencia de nuestra España.

La propaganda iniciada por la Generalidad de Cataluña y continuada hasta hoy con manifiesto éxito ha desvanecido nebulosidades hartamente perjudiciales para nosotros, ha puesto las cosas en su punto y razón y ha presentado a la España republicana; ante los ojos de todo el mundo cual es: un país que anhela la paz, que ansía un régimen de libertad que

conquistó legalmente y que bajo la metralla destructora que lanzan bárbaramente los aviadores extranjeros a sueldo de los militares españoles extranjerizados prosigue su obra constructiva y humana» (*Mi Revista*, núm. 40, 1-VIII-1938; reproduït en facsímil a Soler i Villarroya, 2006: 240).

Efectivament, fronteres enllà, tot fent gala d'una impressionant capacitat mobilitzadora i d'una encomiable obertura de mires, Miravittles i els seus col·laboradors organitzaren mítings i rodes de premsa de repercussió internacional; escamparen delegacions pròpies en diverses ciutats europees com ara París, Londres, Brussel·les, Oslo i Copenhaguen; publicaren butlletins d'informació i comunicats de premsa en català, castellà, francès, anglès, alemany o esperanto per oferir a la premsa mundial elements que treballessin en benefici de la lluita antifeixista, etcètera. Al pis de dalt del Comissariat de Propaganda, que tenia la seu a l'avinguda 14 d'abril, núm. 442 bis (actualment avinguda Diagonal), l'inquiet i entusiasta Miravittles va crear «una mena de brain-trust» integrat per dos dels seus homes de confiança, Josep Maria de Sucre i Josep Maria Batista i Roca, que l'assessoraven. Les decisions preses tenien el vistiplau dels dos caps polítics del comissari: Josep Tarradellas, conseller primer, i Lluís Companys, president de la Generalitat (Miravittles, 1972: 286-287). Des d'aquest nucli d'operacions, Miravittles i el seu equip van donar a conèixer internacionalment la tragèdia de la guerra i els avenços de la revolució.

Amb una prosa experimentada i directa, a voltes un xic fabulosa, el mateix Miravittles ha narrat, en els llibres memorialístics, la manera com les relacions internacionals el portaren, en qualitat de comissari de Propaganda, a tractar braç a braç amb André Malraux, escriptor francès, autor de *L'Espoir* (1937), que s'instal·là a Barcelona per filmar la pel·lícula *Sierra de Teruel*; Ilya Ehreburg, escriptor i corresponsal soviètic, autor de *¡No pasarán!* (1936); Robert Capa, fotògraf de trinxera que, armat amb una Leica, es convertí en el repòrter gràfic oficial del Comissariat; Antonov Ovseenko, un dels noms històrics de la Revolució d'Octubre de 1917, cònsul general de l'URSS a Barcelona; Georges Benet, ministre de Relacions Exteriors del Govern de París, entre moltes altres personalitats rellevants de la intel·lectualitat, les arts i la política de l'època. Simpàticament, l'intrèpid Malraux va definir Miravittles, en presentar-lo a l'escriptor nord-americà John Dos Passos, amb la metàfora feliç de «le sourire de la Catalogne» (Miravittles, 1981: 166).

▼
El Comissariat de Propaganda organitzà l'Oficina de Correu i Premsa al Front.
© ANC / Generalitat de Catalunya (Segona República).



Els escriptors catalans també van contribuir a l'esforç propagandístic del Comissariat per «explicar» la guerra i la revolució i, al mateix temps, promoure la imatge favorable de Catalunya i de la República arreu del món. A més de signar articles en la revista *Nova Ibèria* (1937), bellament editada en català, castellà, francès i anglès pel Comissariat, insignes representants de la intel·lectualitat republicana col·laboraren en dues de les col·leccions d'opuscles –editats en diverses llengües– que publicà l'organisme de propaganda de la Generalitat. A la col·lecció «Antecedents i Documents», destinada a donar a conèixer la lluita antifeixista i la revolució en curs, hi signen treballs: Ramon Xuriguera (*La repressió contra els obrers a Catalunya*), Josep Roure-Torrent (*L'organització de l'exèrcit espanyol*), Rafael Tasis i Marca (*La revolució en els Ajuntaments*), Domènec de Bellmunt (*La Revolució i l'Assistència social*), Josep Maria Murià (*La Revolució al camp de Catalunya*), Carles Pi i Sunyer (*Les veus de la intel·ligència i la lluita del poble espanyol*), Ramon Vinyes (*La ideologia i la barbàrie dels rebels espanyols*), Marian Rubió i Tudurí (*La justícia a Catalunya*) i Anna Murià (*El 6 d'octubre i el 19 de juliol*), entre d'altres. Complementàriament, a «Aspectes de l'activitat catalana», una col·lecció que aplegava panoràmiques divulgatives de la cultura, hi participaren escriptors

GENERALITAT DE CATALUNYA



COMISSARIAT DE PROPAGANDA

CAMIÓ

IMPREMTA i CINEMA

PRESENT ESCRITORS SOVIETICS i FRANCESOS

ESCRITORS CATALANS



Visita al front durant l'any 1937 de representants de la Comissió d'Impremta i Cinema del Comissariat. Els acompanyà Teodor Garriga, veu emblemàtica de Ràdio Associació de Catalunya (emissora portaveu del Govern durant la guerra).
© ANC / Generalitat de Catalunya (Segona República).

com ara Rafael Tasis i Marca (*La literatura catalana moderna*), Josep Lleonart (*Com faig un curs comentant la història de la cultura*), Josep Navarro i Costabella (*La Universitat de Catalunya*) i Sebastià Gasch (*La pintura catalana contemporània*). La solvència d'aquesta nòmina d'autors garantia no tan sols el rigor del resultat final, sinó també el valor literari de l'*ofensiva argumental* antifeixista.

Les formes de difusió implicades en la frenètica activitat del Comissariat donaven una importància decisiva a la força de la imatge al servei de la propaganda republicana: des de l'elaboració de cartells fins a la producció documental o cinematogràfica a través de Laya Films, tot passant per l'edició dels opuscles o de revistes, en tots aquests mitjans, l'organisme de propaganda de la Generalitat va posar sempre molta cura a realçar-ne eficaçment l'impacte visual. Allèn del testimoni valuósíssim que han deixat els nombrosos cartells del període, disposem també de les fotografies –un document incontrovertible– publicades en els quaderns quinzenals «Visions de guerra i reraguarda. Història gràfica de la revolució»; els opuscles de la col·lecció «Antecedents i documents»; l'àlbum *Madrid*; les sèries de postals o la revista *Nova Ibèria*. Bona part d'aquestes fotografies, algunes de les quals es publicaren en els mitjans de comunicació internacionals, foren obra de noms de referència ineludible en l'art de la mirada: els alemanys Hans Namuth & Georg Reisner, l'austríaca Margaret Michaelis, el nord-americà Robert Capa o el català Agustí Centelles.

El Comissariat de Propaganda dedicà molts esforços a l'edició d'un material imprès ingent i variat que, tot i la precipitació dels fets, les adversitats del moment i les penúries econòmiques, es caracteritza per la qualitat del contingut i de la forma. El delegat de publicacions del Comissariat, Josep Roure-Torrent, assegurava que la tasca editorial d'aquest organisme era «una de les seves realitzacions més primordials»: «Els butlletins destinats a l'estranger, els llibres, els opuscles, els fulls volants, els poemes, els gravats, etcètera, creen un ambient i solidifiquen posicions. Constitueixen documents –escrits o gràfics– de primeríssima importància o bé exerceixen una influència sentimental. Àdhuc la seva presentació té un valor i pot contribuir a guanyar adeptes; l'amant del llibre que es troba apartat de tot embat polític, a qualsevol recó del món, pot sentir-se atret –encara que sembli còmic– davant d'una bella edició». Al seu parer, el material imprès pel Comissariat, molt atent al present històric, volia no únicament donar a conèixer la causa republicana en tots els seus caires, ans també divul-

gar l'activitat catalana en plena revolució, i podia classificar-se en tres categories: «material de guerra, destinat a donar a conèixer la nostra causa amb tots els seus aspectes o la barbàrie feixista; material de divulgació de la vida o de les activitats de Catalunya, principalment en l'hora actual; i material destinat simplement a oferir una lectura adaptada als presents moments» (*Mirador*, núm. 417, 22-IV-1937, pàg. 7).

La publicació dels set llibrets adreçats especialment als infants i adolescents durant els anys 1937 i 1938, que es recullen –per primer cop de manera conjunta– en aquesta reedició facsímil, s'inscriu en el marc de la política d'edicions del Comissariat de Propaganda, però també en l'atenció específica que aquest esmerçà envers els menuts (en l'àmbit de l'edició, ben aviat publicà l'àlbum *Infants*, amb dibuixos de Pere Créixams i text de C. A. Jordana). Fins i tot en els moments més difícils, els minyons foren tinguts en compte. Pensant en els més petits, per exemple, el Comissariat programà –la precipitació dels esdeveniments degué impedir-ne la consecució– un concurs de peces curtes, en català o castellà, per als teatres ambulants de titelles que preparava, «destinats a interpretar les seves funcions entre els combatents de l'Exèrcit de la República» (*La Humanitat*, 22-VI-1938, pàg. 2). Les bases del concurs especificaven que les peces havien de ser escaients per a un teatre de petit format i, per bé que la temàtica era lliure, havien de tenir «una estreta relació amb la lluita per la independència del nostre país» i presentar per damunt de tot «temes d'humor o del grotesc per a l'esplai dels combatents en hores de lleure». El jurat, presidit per Francesc Pujols i integrat per Francesc Trabal, Lluís Capdevila, Enric Lluelles i Andreu-Avel·lí Artís, valoraria tant l'aspecte literari com l'específicament teatral.

La iniciativa del Comissariat de publicar una col·lecció d'obres per a infants i adolescents suplia la reduïda producció de llibres per aquesta franja de lectors i, amb un tacte exquisit, contribuïa a adaptar la literatura infantil a l'hora històrica, sense deixar de banda, naturalment, els objectius fundacionals de l'organisme oficial (Rovira, 1988: 459-460; Valriu, 1998: 94-95; Bernal i Rubio, 2002). De fet, fou la bona acollida de l'*Auca del noi català, antifeixista i humà* (1937), il·lustrada per Josep Obiols, allò que engrescà el Comissariat, sempre atent a les palpitations de l'hora, a donar naixença a una col·lecció de llibres per als més petits que es presentà durant la Fira del Llibre de 1937. L'*Auca* d'Obiols es publicà simultàniament en català i en versions castellana, francesa i anglesa, i exemplifica l'adaptació



Un nen amb un ninot d'*El més petit de tots*, la mascota de la revolució creada per Miquel Paredes, un nen vestit de milicià amb la senyera per representar els valors de la República.

© ANC / Generalitat de Catalunya (Segona República).

circumstanciada d'un gènere popular com és l'auca, d'una provada eficàcia comunicativa. El fil conductor del text és la petita biografia d'en Germà que, d'ençà del naixement, es va educar en l'esperit del Poble, es convertí en un ciutadà exemplar i, finalment, esdevé un decidit lluitador antifeixista.

A fi de difondre els volumets Catalunya enllà i endins, la col·lecció s'edità en diverses llengües i es publicità amb el títol genuí de «Biblioteca infantívola». A la premsa periòdica, l'anunci dels llibres –que fou editat també en forma de cartell– s'erigia en una autèntica i imponent crida antibel·licista: «No compreu joguines bèl·liques, la guerra és el flagell més gran de la humanitat. Un llibre és un present de pau que educa, que instrueix, que diverteix l'infant. Però... ha d'ésser un bon llibre!» (*La Publicitat*, 5-1-1938; reproduït a Campillo, 1994: 144). Amarada d'una clara voluntat cívica i didàctica, coherent amb els valors republicans, i d'un toc d'idealisme sensible i esperançat, la col·lecció abraçà la narrativa (*El més petit de tots*, de Lola Anglada; *De quan escrivien les bèsties*, de Manuel Amat, i *Les pedres parlen*, de Rafael Tasis), la poesia (*El Senyor pèsol* i *Ales humanes*, tots dos de Salvador Perarnau) i, fins i tot, a més de l'*Auca*, un recull de màximes bel·licosos i incisives (*26 proverbios castellanos en acción*, amb dibuixos de Lluís V. Molné). Les edicions gaudien d'una presentació impecable amb dibuixants de luxe com –a banda dels ja esmentats– Joan G. Junceda (*El Senyor pèsol i altres plantes*), Antoni Clavé (*Ales humanes*), Artur Moreno (*De quan escrivien les bèsties*) i Xirinius (*Les pedres parlen*).

La gènesi d'*El més petit de tots* arrenca d'un dia de tardor de 1936, quan l'escultor Miquel Paredes es presentà al despatx de Miravittles, al Comissariat de Propaganda, per lliurar-li «una estàtua d'uns vuit centímetres d'alçada: un noieta –que per cert s'assembla molt a l'autor– que empunya enlaire una bandera catalana» (Miravittles, 1982: 249). Després d'examinar-la, Miravittles va comprendre que el «noieta» podia ser «la mascota de la Revolució, la cara amable de la creu que presentaven molts aspectes tèrbols del que passava al carrer»; un cop consultat l'afer amb els seus col·laboradors, només calia batejar el «noieta» i dotar-lo de sentit: fou el periodista Emili Granier Barrera, representant del PSUC al Comissariat de Propaganda, que donà la idea d'anomenar-lo «El més petit de tots», en xiuxiuejar la coneguda cançó d'«Els tres tambors» que fa «Si n'eren tres tambors / venien de la guerra / el més petit de tots...» (Miravittles, 1982: 249-250).



▼
Jaume Miravittles, cap del Comissariat, lliura al President Companys, l'any 1937, una reproducció de la figureta d'*El més petit de tots* (esquerra) que es va reproduir en un cartell promocional (dreta).

© ANC / Generalitat de Catalunya (Segona República).



Amb el seu ímpetu habitual, Miravittles convertí *El més petit de tots* en un «ample camp de propaganda» que es desplega en diversos fronts: un llibre encarregat a Lola Anglada i traduït al francès i a l'anglès que s'envià a centenars d'institucions culturals i a determinades personalitats del país i de l'estranger; un disc que cantà Emili Vendrell amb lletra de Pere Quart, basada en el tema musical d'«Els tres tambors»; una pel·lícula de dibuixos animats produïda per Laya Films... La mascota de la Revolució esdevingué, de seguida, molt popular (Fontserè, 1995: 332-336). L'estatueta d'*El més petit de tots* es va vendre a cor què vols en els quioscos de Barcelona i, en una edició limitada de luxe, s'envià al Papa Pius XI, al president de la República francesa Albert Lebrun, al rei d'Anglaterra George VI, al president de Mèxic Lázaro Cárdenas i al president dels Estats Units d'Amèrica Franklin D. Roosevelt.

Abans de l'esclat de la Guerra i la Revolució, Lola Anglada havia consolidat una ferma trajectòria com a dibuixant i narradora per a infants amb llibres de referència com ara *Margarida* (1928), *Monsenyor Llangardaix* (1929) o *Narcís* (1930). Desvinculada dels sindicats de dibuixants i d'escriptors durant el trienni, Anglada va actuar com a independent, sense gaire presència pública, però llegant-nos una sèrie de dibuixos corprenedors de temàtica bèl·lica. Amb *El més petit de tots* (1937), Anglada va crear un personatge simbòlic, un noieta antifeixista, «el fill de la Revolució», «nascut com una guspira de la fornal on els nostres

homes, tenaços i abnegats, forgen la gran obra humana i regeneradora de l'alliberació del nostre poble»; un petit heroi, gresol de valors i espill de virtuts, que esdevé la veu de la consciència i superació del poble i, al cap i a la fi, en mots de l'autora, «l'emblema dels caiguts en les lluites per la llibertat dels pobles», «el símbol de les noves generacions que en l'esdevenidor hauran de mantenir el foc sagrat alimentador de noves gestes».

El personatge d'Anglada es distingeix, com afirma Teresa Rovira, «pel seu civisme i el seu amor a Catalunya» i serveix de fil conductor a la narradora per recrear «d'una manera molt viva, encara que sempre idealitzada, fets i escenes de la rereguarda» (Rovira, 1996: 33). No obstant això, el to festiu del llibre deixa traslluir, segons Montserrat Castillo (2000: 140-141), «els patiments de la guerra, les pèrdues de vides, les contradiccions de la rereguarda, els tràgics successos dels quals l'artista era testimoni i pels quals se sentia ben pertorbada. La Catalunya ideal i estimada es veia de mica en mica destruïda per les forces feixistes, per l'odi, la crueltat i la ignorància». De costat amb l'*Auca* d'Obiols, *El més petit de tots* fou un dels grans èxits de la Fira del Llibre de 1937 i, amb el temps, ha esdevingut, en la memòria popular, un dels *clàssics* infantils més llegits i més sol·licitats en les biblioteques que tenen el goig d'atresorar-lo.

El Senyor pèsol i altres plantes (1937) i *Ales humanes* (1938), de Salvador Perarnau i Canal, són dos poemaris dedicats especialment als infants: el primer enfila un mostrari de les plantes amigues de què el poeta esguarda el vessant més vulnerable, mentre que el segon –originàriament intítulat *Ales roges*– és un cant alat al cos humà, de dalt a baix, que convida a cultivar els sentits, dominar les passions i envolar l'esperit. En esclatar el 19 de juliol, Perarnau –per encàrrec de Ventura Gassol– salvà la Catedral de Barcelona de ser incendiada; alliberà també diversos veïns de Síria, el seu poble natal, que estaven reclosos a la presó Model de Barcelona, entre els quals hi havia Josep Miralpeix, el capellà de Fals. Funcionari de la Generalitat, primer al Departament de Cultura i, més tard, al d'Agricultura, l'1 d'agost de 1938 assumí la direcció i el control dels Serveis de Premsa i Ràdio i de Publicacions del Departament d'Agricultura, en substitució dels titulars que s'incorporaren voluntàriament a l'Exèrcit de la República. Durant la guerra, l'autor de *Cuques de llum* (1930) i *Infants i fruites* (1930) publicà els poemes «Oda a la Revolució» a càrrec de la Conselleria de Defensa; «La mort de l'heroi» i «Maig 1938», en l'antologia *Poesia de guerra* (1938), i «Canonades des del mar» al número 3 de la

revista *Amic* (1938). També participà, com a poeta, en les emissions radiofòniques de l'Agrupació d'Escriptors Catalans la tardor de 1937 i en el cicle de lectures de poemes organitzat pel grup Oasi el juny de 1938. Conegut com a «gran collidor de flors naturals» als Jocs Florals, el poeta Perarnau havia fet coexistir, segons Rafael Tasis i Marca, «dues cordes ben distintes: una d'elles l'eròtica, que no vacil·la a adoptar fortes expressions virils i que, en certs moments, fa pensar en Sagarra i l'altra és la d'aquests poemes per a infants, dels quals ja ha publicat diversos volums»; respecte a *Ales humanes*, el mateix crític considerava que era «un inventari líric del cos humà» inspirat per «una gran elevació d'idees», encara que l'estil dels versos no els fes gaire adequats als infants (*La Publicitat*, 31-VII-1938, pàg. 3).

De quan escrivien les bèsties (1937), de Manuel Amat, desgrana un seguit d'epístoles breus, de caire humorístic i sense al·lusions explícites a les circumstàncies bèl·liques, signades per animals d'una humanitat desbordant que s'adrecen a éssers animats i inanimats per comunicar-los els respectius neguits vitals. Especialista en temes d'humor i de viatges, Amat era coautor amb Francesc Serra Novas de *Sota el cel de Vilanova* (1932) i, durant la dècada dels trenta, fou redactor de la revista vilanovina *Prisma* i col·laborador d'*El Bé Negre*, *Mirador* i *Meridià*. Participà, també, com altres autors de la col·lecció, en les emissions radiofòniques de l'Agrupació d'Escriptors Catalans la tardor de 1938.

26 proverbios castellanos en acción (1937) ofereix un florilegi de dites en castellà –acompanyades de les versions corresponents al català, francès i anglès– enginyosament escollides per la lectura ideològica que susciten en el moment. La saviesa anònima i ancestral de les màximes populars contrasta, de manera molt viva, amb la contundència dels dibuixos de Molné. La sàtira s'adreça, a l'estil punxant de *L'Esquella de la Torratxa*, contra els capitostos nazifeixistes (Hitler, Mussolini, Franco), l'aliança de l'església, la militarada i les oligarquies econòmiques amb els sublevats, l'intervencionisme italià i alemany i la utilització pels feixistes de contingents «moros» com a forces de xoc. Als antípodes, el discurs visual exalta comparativament la resistència, el sacrifici i el coratge del poble en el combat contra l'opressor i emfasitza el caràcter de la lluita com a guerra de classe i d'independència.

Les pedres parlen. Fulls d'història de Catalunya, de Rafael Tasis i Marca, es publicà el 1938 com a llibre-obsequi del Comissariat amb motiu de la Setmana de l'Infant del mateix any. Durant

el bienni 1937-1938, Tasis fou director general dels serveis correccionals de la Generalitat de Catalunya, tal com testimonià a *Les presons dels altres. Records d'un escarceller d'ocasió* (1990), i el 1938 acceptà el nomenament de secretari d'Acció Catalana Republicana (Poblet, 1967: 59-69; Arimany, 1967: 106-115). Crític literari fecund, Tasis havia redactat, en plena guerra, els opuscles *La revolució en els ajuntaments* i *La literatura catalana moderna*, sortits tots dos també de la impremta del Comissariat el 1937, i havia signat articles de temàtica literària a publicacions coetànies (*Mirador*, *Meridià*, *Revista de Catalunya*, *La Publicitat*, *Catalans!*, *Moments*, *La Vida Literària a Catalunya* i *Abril*).

Membre de l'Agrupació d'Escriptors Catalans, formà part del jurat dels premis literaris Joan Crexells de novel·la el 1936 i Valentí Almirall de periodisme el 1937, convocats per la Generalitat; col·laborà també en les emissions radiofòniques de l'Agrupació d'Escriptors Catalans de 1937-1938 i en la gasetta radiada «La Vida Literària a Catalunya» de la Institució de les Lletres Catalanes de 1938, i, entre altres actes públics, intervingué –el 26 de maig de 1938– en el cicle de conferències adreçat a la joventut que organitzà el Casal de la Cultura, amb unes paraules punyents sobre la ineludible necessitat de fer la guerra: «Cal fer la guerra íntegrament, totalment. Cal abocar-se a la guerra, anar-la a cercar perquè vegi que no ens fa por, perquè nosaltres, pacifistes convençuts, homes de dret i de democràcia, veiem en ella l'instrument dolorós, però segur, que ens guanyarà la llibertat i el dret de dir-nos homes. Perquè sabem que el destí del món està a les nostres mans i que si nosaltres som vençuts, la democràcia moriria o s'eclipsaria a Europa per un llarg període de temps» (*La Publicitat*, 27-V-1938, pàg. 3).

Les pedres parlen era, com explica l'autor mateix en la presentació, un viatge en l'espai i en el temps per «les velles pedres del passat» amb l'objectiu d'aprendre a «estimar-les com a llegat dels avantpassats i com a record d'uns moments transcendents de la nostra història. Moments no solament de guerra, sinó de pau fecunda. Moments que no eren pas únicament destinats a repel·lir les invasions estrangeres, sinó a recollir les influències culturals i a aprofitar els ensenyaments que ens eren aportats. Moments solemnes en què es formava el nostre esperit i la nostra llengua; en què la missió de Catalunya era revelada». Aquest viatge pel patrimoni arquitectònic i monumental anava d'Empúries al Parlament de Catalunya, «l'autoritat màxima de Catalunya i la representació directa de la democràcia

catalana», tot passant pels monestirs de Ripoll, Poblet i Santes Creus, el Palau de la Generalitat, els castells de Montjuïc i Figueres, la Seu vella de Lleida o la tomba de Verdaguer. Per a Guansé, el viatge proposat per *Les pedres parlen* esdevenia un «excel·lent manual d'història de Catalunya per als infants» (*La Publicitat*, 12-I-1938, pàg. 1). La prosa elegant de Tasis permetia de recórrer-la des de la civilització grega fins al 19 de juliol, en què els catalans feien la guerra «per la causa de la llibertat i de la Democràcia».

Com altres llibres editats pel Comissariat de Propaganda, els títols publicats pensant en el públic lector infantil tingueren una àmplia difusió en els canals de distribució dels llibres i, sobretot, en la xarxa de biblioteques populars de la Generalitat de Catalunya que tan diligentment dirigia Jordi Rubió i Balaguer. Per posar un botó de mostra, a la Biblioteca Popular de Canet de Mar, la secció infantil de la qual era una de les que tenia més requesta entre els lectors, *El més petit de tots* d'Anglada i *El Senyor pèsol i altres plantes* de Perarnau foren adquirits en la Fira del Llibre de 1937 i sol·licitats amb deler pels més menuts, mentre que *Ales humanes* de Perarnau i *Les pedres parlen* de Tasis arribaren també, una mica més tard, a la biblioteca de la població del Maresme.

Comptes fets, en el 75è aniversari de la proclamació de la República i en el 70è aniversari de l'esclat de la guerra i la revolució, la publicació d'una sèrie magnífica de llibres curiosament editats forneix als lectors d'avui una *prova* palpable més de les preocupacions de les autoritats republicanes per mantenir en actiu el front de la cultura i, especialment, per atendre un sector de la societat catalana, els infants i els adolescents, que patia en la pròpia pell les inclemències tràgiques de la guerra. Enfront de la maquinària destructiva del feixisme, enfront de la barbàrie dels franquistes, les institucions catalanes podien vantar-se davant del món de les múltiples iniciatives culturals que, durant aquells anys convulsos i sagnants, endegaren amb una intensitat i una dignitat tan insòlita com admirable. Per exigència històrica i per compromís amb la cultura. L'herència del Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, i de l'activitat cultural republicana, ha estat i continua essent fecunda.

Francesc Foguet i Boreu.

Universitat Autònoma de Barcelona, estiu de 2006.

- ARIMANY, Miquel (1967). *Símbol vivent. Biografia de Rafael Tasis*.
Barcelona: Miquel Arimany.
- BERNAL, Maria Carme; RUBIO, Carme (2002).
La literatura infantil a Catalunya, 1866-1939: dels orígens fins al final de la Guerra Civil.
Vic: Universitat d'Estiu de la Universitat de Vic.
- CAMPILLO, Maria (1994). *Escriptors catalans i compromís antifeixista (1936-1939)*.
Barcelona: Curial Edicions Catalanes / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
Textos i Estudis de Cultura Catalana, 35.
- CASTILLO, Montserrat (2000). *Lola Anglada o la creació del paradís propi*.
Barcelona: Meteora.
- CUGUERÓ, Maria C.; BOADA, Maria Teresa; ALLUÉ, Vicenç (1995).
El Servei de Biblioteques del Front 1936-1939.
Barcelona: Diputació de Barcelona. Quaderns de Treball, 14.
- FONTSERÈ, Carles (1995). *Memòries d'un cartellista català (1931-1939)*.
Barcelona: Pòrtic. Vides i Memòries, 13.
- MIRAVITLLES, Jaume (1972). *Episodis de la guerra civil espanyola. Notes dels meus arxius*,
2.
Barcelona: Pòrtic. Pòrtic 71, 4.
- MIRAVITLLES, Jaume (1980). *Gent que he conegut*.
Barcelona: Destino. El Dofí.
- MIRAVITLLES, Jaume (1981). *Més gent que he conegut*.
Barcelona: Destino. El Dofí.
- MIRAVITLLES, Jaume (1982). *Homes i dones a la meua vida*.
Barcelona: Edicions Destino. El Dofí.
- POBLET, Josep M. (1967). *Rafael Tasis. Conducta i exemple*.
Barcelona: Grijalbo. Terra Alta.
- PONS, Agustí (1991). *Deu daus*.
València: Eliseu Climent. La Unitat, 142.
- ROVIRA, Teresa (1988). «La literatura infantil i juvenil». Dins: *Història de la literatura catalana*, vol. 11.
Barcelona: Ariel, 1988. Pàg. 459-460.
- ROVIRA, Teresa (1996). «La catalanitat noucentista: de les biblioteques a la literatura infantil (1904-1939)». Dins: *Conferències al Centre de Lectura de Reus*, a cura de Josep Murgades. Reus: Edicions del Centre de Lectura. Assaig, 53. Pàg. 23-35.
- SOLÉ I SABATÉ, Josep M.; VILLARROYA, Joan (2006). *Guerra i propaganda. Fotografies del Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya (1936-1939)*.
Barcelona: Arxiu Nacional de Catalunya / Viena Edicions.
- VALRIU, Caterina (1998). *Història de la literatura infantil i juvenil catalana*.
Barcelona: Pirene / La Galera. Deixeu-los llegir.

